

Till
Nacka Tingsrätt
Mark- och miljödomstolen
Avdelning 3

Mål nr P 5694-20

Anna Diedrich Sjödin m.fl. ./ Stockholm kommun avseende detaljplan för del av fastigheten Södermalm 8:1 i stadsdelen Södermalm

Stockholms kommun, nedan kallad kommunen, har fått tillfälle att yttra sig över innehållet i aktbilaga 78 i rubricerat mål. Kommunen får med anledning härav anföra följande.

Yrkande

Kommunen yrkar att mark- och miljödomstolen ska avslå överklagandena och fastställa kommunens beslut att anta den aktuella detaljplanen i sin helhet. Det saknas grund för att upphäva antagandebeslutet.

Yttrandet från Riksantikvarieämbetet

Mark- och miljödomstolen har remitterat kommunens detaljplan till Riksantikvarieämbetet, förkortat RAÄ. Domstolen önskade RAÄ:s synpunkter på två specifika frågeställningar:

1. Hur kommer genomförandet av detaljplanen påverka riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården som helhet och den omgivande befintliga kulturmiljön?
2. Vad är RAÄ:s bedömning av detaljplanens anpassning till Malongen och den småskaliga bebyggelsen kring Nytorget?

RAÄ har den 27 oktober 2020 besvarat remissen med ett yttrande, domstolens aktbilaga 78.

När det gäller den första frågan bedömer RAÄ att detaljplanens genomförande medför skada, dock inte påtaglig skada, på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården.

Vad gäller den andra frågan bedömer RAÄ att detaljplanen inte är utformad med tillräcklig hänsyn till stadsbilden och kulturvärdena på platsen för att uppnå en god helhetsverkan i enlighet med 2 kap.

6 § plan- och bygglagen (2010:900), förkortad PBL. Enligt RAÄ:s bedömning tillåter detaljplanen en byggnad som är för hög i förhållande till omgivande bebyggelse på platsen. RAÄ bedömer också att detaljplanen borde ha reglerat hur övergången mellan tak och fasad ska utformas. Enligt RAÄ:s uppfattning innebär inte detaljplanens reglering att en tillräckligt god helhetsverkan uppnås.

Kommunens inställning

Avgränsning av yttrandets omfattning

Kommunens beslut att anta detaljplanen har överklagats av flera närboende. I överklagandena finns synpunkter som berör såväl platsens kulturmiljövärden som andra frågor. I enlighet med domstolens underrättelse behandlar kommunen i denna skrivelse endast innehållet i yttrandet från RAÄ vilket berör huvudargumenten i överklagandena.

Kommunen vill här påpeka att det framstår som tveksamt att det fanns anledning att inhämta ett yttrande från RAÄ då länsstyrelsen, som är den statliga myndighet som har till uppgift att bevaka och samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters insatser i planfrågor, redan hade tagit ställning till påverkan på riksintresset.

Rättsliga utgångspunkter

PBL bygger på principen om decentralisering av beslutsfattandet och ett kommunal självbestämmande i frågor som bl.a. rör markanvändningen inom kommunen. Således föreskrivs i 1 kap. 2 § PBL att det är en kommunal angelägenhet att planlägga mark och vatten, det så kallade kommunala planmonopolet. Kommunen får alltså själv, inom vida ramar, avgöra hur marken ska disponeras samt hur miljön ska utformas inom den egna kommunen.

Överprövningen av ett beslut om att anta en detaljplan ska mot denna bakgrund stanna vid en kontroll av om kommunens beslut ryms inom det handlingsutrymme som kommunen har enligt PBL och de krav som kan ställas på beslutsunderlag och beredningsförfarande. Det innebär att om de bestämmelser som den prövande instansen ska ta hänsyn till vid sin bedömning ger kommunerna en stor handlingsfrihet, t.ex. bestämmelserna om allmänna intressen i 2 kap. PBL, ska de avvägningar som kommunen gör mellan olika samhällsintressen enligt dessa bestämmelser inte bli föremål för överprövning så länge de ryms inom lagstiftningen, se prop. 2009/10:215 s. 88.

Riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården

Kommunen ansluter sig till RAÄ:s bedömning att detaljplanens genomförande inte medför en påtaglig skada på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Kommunen har gjort samma

bedömning under planarbetet, se granskningsutlåtandet¹ s. 25 och 39. Kommunens bedömning baseras på slutsatserna i planunderlaget ”Malongenparken, Södermalm 8:1 - Konsekvensbeskrivning kulturmiljö”². Länsstyrelsen beslutade den 29 juni 2020 att inte överpröva kommunens beslut att anta detaljplanen. Detta innebär att inte heller länsstyrelsen funnit att detaljplanens genomförande kan antas medföra en påtaglig skada på riksintresset. Det kan därmed konstateras att kommunens, länsstyrelsens och RAÄ:s gemensamma uppfattning är att detaljplanens genomförande inte kommer att medföra påtaglig skada på riksintresset.

Stadsbild, kulturvärden och intresset av en god helhetsverkan
Enligt kommunen är detaljplanen förenlig med PBL:s krav på hänsyn till platsens kulturvärden och stadsbild samt intresset av en god helhetsverkan. I planprocessen har kommunen prövat den föreslagna bebyggelsens storlek och utformning i förhållande till dessa krav. Frågan är enligt kommunens uppfattning väl belyst och beaktad i detaljplanen, se planbeskrivningen och de underlag³ om konsekvenser för stadsbilden och platsens kulturvärden som åtföljt den antagna detaljplanen.

Förslaget har bearbetats under planprocessen

I kommunens beslut att starta planarbetet uttalades att stor hänsyn till områdets kulturmiljö behövde tas under planprocessen⁴. Vid arbetet med planförslaget har kommunen utrett denna fråga grundligt genom att ta till sig synpunkter och ta fram kunskapsunderlag kring kulturmiljön. Under processen har arkitektförslaget bearbetats i växelspel med att konsekvensanalyser om påverkan på kulturmiljön tagits fram.

Samråd om planförslaget hölls under vintern 2018. Flera remissinstanser, däribland Stockholms stadsmuseum och Skönhetsrådet, var negativa till planförslaget med hänvisning till påverkan på kulturmiljön. Vid samrådet anfördes bl.a. att konsekvenserna för kulturmiljön inte var tillräckligt belysta i planunderlagen och att byggnadens gestaltning behövde en bättre anpassning till den kulturhistoriskt värdefulla omgivningen. Kommunen hörsammade flera av de inkomna synpunkterna. En kompletterande kulturmiljöutredning med särskild inriktning på riksintresset togs fram. Som ett resultat sänktes byggnadens storlek från sex till fem våningar, takutformningen ändrades och

¹ Granskningsutlåtande 2019-11-25

² Malongenparken, Södermalm 8:1 - Konsekvensbeskrivning kulturmiljö, Tyréns, 2019-09-17.

³ Jfr sammanställning av utredningar, planbeskrivningen daterad 2019-11-07, s. 4.

⁴ Se stadsbyggnadsnämndens beslut vid sammanträde 2016-09-18, § 7.

byggnadens gestaltning bearbetades för att få fler gemensamma arkitektoniska karaktärsdrag med kringliggande bebyggelse. Särskild vikt lades vid bebyggelsens höjdmässiga trappning längs Renstiernas gata, där den nya byggnadens höjd utformades för att naturligt falla in i den kringliggande bebyggelsens höjder utefter gatan.

Efter samrådet förenklades den föreslagna byggnaden till att bli en sammanhållen volym med en enhetlig höjd. Bedömningen var att en sådan utformning hade bättre förutsättningar att relatera till karaktärsdragen hos omgivande bebyggelse och därmed bidra till en god helhetsverkan. Andra bearbetningar i gestaltningen som gjordes var följande.

- Det platta taket ersattes av ett tak vars lutning liknar kringliggande bebyggelse.
- Den horisontella linjeringen i fasaden betonades med en tegelfris för varje våningsplan, som en referens till bebyggelsen på östra sidan av Renstiernas gata.
- Kravet på en stor uppglasning av bottenvåningen togs bort.
- Principer för fasadmaterial och kulörer bestämdes.

Dessa bearbetningar syftade till att stärka det nya husets släktskap med kringliggande flerbostadshus och samtidigt behålla ett nutida uttryck.

Det bearbetade planförslaget ställdes ut för granskning under hösten 2019. Vid granskningen framfördes visserligen kritik gällande förslagets konsekvenser för kulturvärdena och stadsbilden från bl.a. närboende. Såväl Stockholms stadsmuseum som Skönhetsrådet tillstyrkte dock det bearbetade förslaget.

Avvägningar om den nya byggnadens storlek och utformning

De synpunkter på planförslaget gällande arkitektur och kulturmiljö som framförts under planprocessen har i första hand gällt byggnadens storlek och utformning. Under planprocessen har kommunen gjort noggranna avvägningar mellan dessa frågor och andra intressen.

Byggrättens storlek

Den föreslagna byggnaden ligger i liv med befintlig bebyggelse längs Nytorget och Renstiernas gata. Byggnadens fasader ansluter därmed till det befintliga och historiska planmönstret på platsen. Mötet mellan Renstiernas gata och Nytorget bildar en trekantig tomt vars byggnadsarea uppgår till ca 390 kvadratmeter. Den föreslagna byggnaden kan rymma 20 bostäder samt en lokal i bottenvåningen. Den förhållandevis lilla tomten behöver utnyttjas väl för att

möjliggöra ett bostadstillskott som motiverar att den centralt belägna marken tas i anspråk för bebyggelse. För projektets genomförande och ekonomi är det också av betydelse att den byggrätt som detaljplanen medger har en tillräcklig storlek. Vid utformningen av detaljplanens byggrätt har kommunen vägt intresset av anpassning till den delvis småskaliga karaktären på platsen mot de nu angivna motstående intressena.

Detaljplanens högsta tillåtna byggnadshöjd är högre än de kringliggande byggnaderna mot norr och väster. Då tomten ligger i skärningspunkten mellan olika byggnadstyper och historiska skikt har detaljplanens byggrätt behövt förhålla sig till dessa olika skalor och kulturhistoriska förutsättningar. Kommunens bedömning är att en sammanhållen byggnadsvolym med en enhetlig byggnadshöjd fungerar bäst på platsen. I den konsekvensbeskrivning avseende kulturmiljö som togs fram under planarbetet bedömdes att mötet mellan den föreslagna byggnaden och de befintliga byggnaderna i norr och väster riskerade att ge måttliga negativa konsekvenser.⁵ För att motverka att den nya byggnaden upplevs som storskalig har kommunen infört planbestämmelser för att reglera en intimare fasadutformning mot Nytorgets lägre bebyggelse, se mer om detta nedan.

Byggnadens utformning

När det gäller byggnadens utformning har kommunen gjort avvägningar mellan intresset av en följsam anpassning till befintlig bebyggelse i omgivningen och intresset av att den nya byggnaden får ett arkitektoniskt uttryck som representerar samtiden. Detaljplanen innebär att den nya byggnaden ska utformas med en enkel, ljus och stram sida mot Renstiernas gata. En tydlig horisontell indelning finns i fönstersättningen och i våningsindelningens tegelfris. En vertikal indelning finns i de stående fönstren som alla är lika höga och har franska dörrar. Mot Renstiernas gata tillåts inte balkonger. Mot de inre sidorna, norr och väster, har byggnaden en intimare karaktär. Här finns balkonger och träpaneler som mjukar upp byggnadens karaktär och möjliggör att livet i bostäderna blir mer synligt mot de angränsande offentliga rummen. Fasaderna har anpassats mot Nytorget med utskjutande byggnadsdelar och trädetaljer för att balansera upplevelsen av byggnadens storlek samt materialmässigt ansluta till trähusbebyggelsen. Detaljplanen innehåller bestämmelser som reglerar byggnadens utformning för att säkerställa att den avsedda arkitektoniska gestaltningen kommer till stånd.

⁵ Se Malongenparken Södermalm 8:1 - Konsekvensbeskrivning kulturmiljö, Tyréns, s. 26, 34, 36 och 40.

RAÄ framför att takfotens utformning i hög grad påverkar hur väl en byggnad upplevs som anpassad till en historisk miljö. Kommunen håller med om att detaljer i utformning spelar stor roll för upplevelsen. Kommunen bedömer emellertid att det inte är lämpligt att i detta skede, genom ett medgivande från kommunen, införa planbestämmelser om takfotens utformning. Arkitektens förslag är en genomarbetad helhet där en förändring av enbart takfoten riskerar att göra gestaltningsidén otydlig. Kommunen uppfattar vidare att det i första hand är byggnadens höjd som RAÄ anser vara problematisk. Att tillföra en planbestämmelse om takfoten är ingen lösning på detta.

Torget

I detaljplanen ingår, förutom bostadshuset, även ett torg. Torget har samma bredd som den historiska Malmgårdsvägen och stärker därmed den historiska gatusträckningen som idag är otydlig. Torgytan kommer att anläggas med planteringar som en plats för gemensam vistelse. Kommunens gestaltning av torget har skett i samspel med den nya byggnaden, den angränsande skolgårdens vegetation samt behovet av dagvattenhantering. Kommunen anser att torgets funktion och gestaltning ska vägas in i bedömningen av helhetsverkan på platsen.

Sammanfattande bedömning

Kommunen har grundligt utrett frågan om påverkan på kulturmiljön och omarbetat och anpassat planförslaget under planprocessen. Anpassning av förslaget har gjorts med hänsyn till områdets arkitektoniska karaktärer och med hänsyn till skalan och byggnadshöjder hos kringliggande bebyggelse. Det nya bostadshuset möter väl upp den kringliggande bebyggelsen mot Renstiernas gata. I mötet med kringliggande bebyggelse mot Nytorget finns en skillnad i skala som riskerar ge måttligt negativ påverkan på kulturmiljön. Detta har mildrats genom en mer detaljerad gestaltning. Kommunen har också gjort avvägningar kring den förhållandevis lilla tomten, den ekonomiska möjligheten till genomförande och tillskottet av antal bostäder. Sammantaget har avvägningarna resulterat i en enhetlig volym om fem våningar i samspel med ett nytt torg. Kommunen anser därmed att den måttligt negativa påverkan på kulturmiljön kan tålas och de positiva effekterna i form av fler bostäder, ett torg och en mer ändamålsenlig struktur överväger.

Som redovisats ovan i avsnittet *Rättsliga utgångspunkter* följer av såväl lagstiftning som praxis att kommunen själv, inom vida ramar, får avgöra hur marken ska disponeras samt hur miljön ska utformas i den egna kommunen. Att kommunen har ett betydande handlingsutrymme att tolka kraven i 2 kap. 6 § PBL när det är fråga om

planläggning framgår av MÖD:s avgörande den 24 februari 2017 i mål P 2764-16. Målet avsåg en detaljplan för ett nytt flerbostadshus i stadsdelen Ladugårdsgärdet i Stockholm. Planområdet var beläget inom riksintresset för kulturmiljövården Stockholms innerstad med Djurgården. MÖD ansåg att det var tydligt att det föreslagna nytillskottet i bebyggelsen skulle komma att avvika från den intilliggande bebyggelsen, främst genom nytillskottets höga exploatering, placering och uppbrutna gestaltning. Utformningen ansågs dock ligga inom ramen för kommunens handlingsutrymme.

Kommunen har sammanfattningsvis gjort korrekta avvägningar mellan de olika intressena och hållit sig inom den handlingsfrihet som följer av det kommunala planmonopolet. Några formella brister i planhandlingarna eller såvitt avser planförfarandet i övrigt föreligger inte. Det som framförts i yttrandet från RAÄ utgör inte skäl för att upphäva beslutet att anta detaljplanen. Inte heller i övrigt föreligger någon omständighet som utgör skäl att upphäva beslutet. Överklagandena ska därför avslås och antagandebeslutet fastställas.

SLUT